

kart, en utførlig merknadsdel og en fyldig bibliografi. Den inneholder dessuten en indeks over relevante stikkord, personnavn, navn på kartverk og stedsnavn. Alt i alt vitner dette om et omhyggelig gjennomført vitenskapelig arbeid.

I det første kapitlet tar Pedley for seg de to utgangspunktene som kartografer dengang kunne ha for å lage et kart: Enten var de øyenvitner som besøkte det området de skulle kartlegge, og som målte det med sine instrumenter ("ingénieurs-géographes"), eller så var de kompilatorer, det vil si at de sammenlignet eldre kart eller skriftlige kilder som opplyste om et områdes topografi ("géographe de cabinet"). Begge varianter blir studert i lys av kartografens utdanningssituasjon og yrkesbilde, og Pedley kan vise til store nasjonale forskjeller. Fram til midten av 1700-tallet bestod det franske kartografimiljøet av noen få innflytelsesrike familier (Cassini, Delisle, de Vaugondy) som utdannet fremtidige kartografer innenfor sine egne nettverk. Å være kartograf på 1700-tallet var ikke noe definert yrke og kunne omfatte ulike ferdigheter innenfor landmåling, kobberstikk eller trykkerivirkosomhet. Rundt 1750 bidro den franske staten til en forandring av kartografyrket som inntil da stort sett hadde vært preget av håndverkstradisjoner. Ved å opprette egne utdanningsløp (blant annet ved Ecole d'Artillerie eller Ecole Royale Militaire), som skulle formidle matematiske og astronomiske kunnskaper, initierte den franske regjeringen en vitenskapeliggjøring av kartografyrke. I England derimot var staten knapt interessert i å bidra til en profesjonalisering av kartografutdanningen, og heller ikke Royal Society støttet kartografiske prosjekter i engere forstand. Her ble ikke kartografene ansett for å være ingeniører, me kobberstikkere og trykkere.

Landmålingen og den mindre dyre kompilasjonen hadde helt klart konsekvenser for produksjonskostnadene, men også ulike teknikker i kobberstikk og trykkeri påvirket prisen. Pedley belyser i detalj de mest konkrete aspektene ved kartenes fremstillingsprosess (for eksem-

pel valg av kobberplater, papir, blekk og farge) og gir på denne måten en spennende innsikt i kartografiens håndverksmessige side.

I det andre kapitlet undersøkes diverse modeller for finansierings- og salgsvirkosomhet som var knyttet til kartverk. Også her var de nasjonale forskjellene store. Mens franske kartografer stadig kunne motta støtte, fungerte fordelingspraksisen i England heller etter en patronasjelignende modell der velhavende privatpersoner betalte. Ved siden av enten statlig eller privat støtte var abonnements- og "joint partnership" ytterligere muligheter for kartografer til å få finansiert og solgt sine produkter. Plagiering av eksisterende kart for å senke den største utgiftsposten, lønnskostnadene i forbindelse med landmåling og kompilasjon, var en vanlig praksis blant 1700-tallets kartografer, særlig i Frankrike, der det i motsetning til i England ikke eksisterte noen copyright.

I det siste kapitlet rekonstruerer Pedley mekanismene som avgjorde kartenes salgssuksess. Hun trekker frem at det i mangel av statlig kontroll deltok forskjellige aktører i evalueringsprosessen – landmålere, geografer, trykkere og ikke minst offentligheten – og at det som oftest var prisen, ikke nøyaktigheten, som ga utslag for hvilke kart som ble kjøpt.

Dette innovative arbeidet i skjæringsfeltet mellom sosial-, teknologi- og økonomihistorie får overbevisende fram at kartverk er mer enn en gjengivelse av et territorium, det er fremfor alt et konstrukt.

Marie-Theres Federhofer

Gunnar Sivertsen & Eivind Tjønneland (red.), *Holberg* (Bergen: Fagbokforlaget, 2008). 220 s.

Holberg er en utgivelse tilknyttet utdelingen av den norske Holberg-prisen, som ble etablert

i 2003 og hvert år tildeles "forskere som har gitt fremragende bidrag til humaniora, samfunnsvitenskap, juss og teologi", det vil si en pris Holberg selv ville vært særdeles godt kvalifisert for å vinne. Selv om Ludvig Holberg i Norden er kjent som en helt sentral skikkelse i 1700-tallets ånds- og kulturliv, er det åpenbart behov for en internasjonalt orientert bok som belyser Holbergs liv, produksjon, og intellektuelle betydning. Bakgrunnen for boken synes å være et ønske om å spre kunnskapen om Holberg til et bredere publikum (og kanskje også til prisvinnerne selv?). Bokens stive permer, gode papirkvalitet og flotte illustrasjoner underbygger følelsen av at utgivelsen gjerne kan brukes som gavebok. Antologien åpner også med den mest selvfølgelige forklaring på hvem Holberg var ("Holberg was a prominent author of both fiction and non-fiction"), men stiger raskt i kunnskaps- og refleksjonsnivå og viser seg å presentere Holberg nyansert, kunnskapsrikt og uten unødige fagsjargong. Boken er godt redigert av Holberg-kjennerne Gunnar Sivertsen og Eivind Tjønneland. *Holberg* er den beste engelskspråklige inngang til kunnskap om mannen og forfatterskapet som eksisterer i dag.

Hovedperspektivet i antologien er Holberg som opplysningstenker og vitenskapsmann, og bidragene er tematisk organisert. Hvert av dem belyser en side ved Holbergs liv eller produksjon: Holberg som kosmopolitt, opplysningstenker, essayist, sosialfilosof, historiker, dramatiker samt hans ideer om henholdsvis kvinner og oppdragelse. En rekke solide forskere – de fleste fra Norge – har altså bidratt med hver sin kompetanse. Bidragene er holdt i en formidrende stil som er befriende blottet for akademisk selvhevdning og preges av en fin vilje til formidling. De er likevel faglig solide og byr på et vell av interessant informasjon. Vi lærer både om Holberg-resepsjonen i ulike land (blant annet hans tidlige anerkjennelse i Finland), om Holberg som kvinnehistoriker og om hvor-

dan Holbergs følsomhet, hans "Delicatesse", er grunnlaget for hans dømmekraft. Boken vitner ikke bare om hvor imponerende Holberg var som dikter, historiker, essayist og filosof, men også om at hans produktivitet var voldsom: I løpet av sine 40 år som forfatter innenfor ulike sjangre, skrev han gjennomsnittlig en publisert side skrift hver dag, lørdag og søndag inkludert. En slik produktivitet er ikke mange forfattere forunt. *Holberg* egnert seg også godt som en innføring i sjangerforståelsen hos det dansk-norske publikumet på 1700-tallet. Holberg videreutviklet jo en rekke klassiske sjangre slik som komedien, satiren, metamorfosen, epigrammet, essayet og historiografien.

Bidragene kan, med sine syntetiserende hensikter, selvsagt dra nytte av den eksisterende Holberg-forskningen og er derfor ikke i alle deler like originale. Desto bedre for leseren: *Holberg* er lett å lese og forutsetter ikke annet enn en generell dannelse. Dermed blir også de "selvsagte" opplysningene om 1700-tallet, og stats- og kirkemakt, sjangerforelegg og opplysningsideer grundig behandlet. Det må likevel fremheves at de litt uvante vinklingene vekker særlig interesse, dette gjelder særlig to bidrag: I "Ludvig Holberg as Social Scientist" plasserer Ragnvald Kalleberg Holberg i en samfunnsvitenskapelig tradisjon. Holberg er en "moralsk sosiolog" som arbeider både kvalitativt og kvantitativt. Blanding av syntese og anekdote, og blikket for sosial kompleksitet og paradokser, gjør Holberg til en tidlig sosiolog. I Thomas Bredsdorffs "A Reformist's Revolution: Holberg's radical Ideas in Matters of Education" drøftes Holbergs tanker om oppdragelse og pedagogikk. Bredsdorff redegjør blant annet for hvordan Holberg kan sies å være en forløper for den grundtvigianske kristendommens ide om "Menneske først, kristen så".

Sven H. Rossel gir en livfull og detaljert skildring av Holberg som "kosmopolitt" – hans reiser fra fødebyen Bergen til Køben-

havn og videre ut i Europa. Det er interessant å lese hvordan geografi, økonomi, personlige egenskaper og rene tilfeldigheter har vært med på å prege Holbergs intellektuelle dannelse. Selv for mer tekstorienterte litteraturforskere er det interessant å vite at Holberg foretrakk å overvære rettssaker i Palais de Justice i Paris fremfor å besøke teateret. Og for noen nordmenn er det kanskje skuffende å høre hvordan Holberg foretrakk naturen i form av den velorganiserte symmetri en hage kan by på fremfor de uryddige norske fjell. Eiliv Vinje gir et fint overblikk over Holbergs essayistikk, særlig *Moralske tanker* fra 1744 og *Epistler* fra 1748–1754. Vinje påpeker hvordan Holberg viderefører den essayistiske arven fra Montaigne: Holberg demper bruken av den personlige erfaringen, men legger desto større vekt på paradokset, på spøken og det absurde. Helge Jordheim undersøker *Niels Klim* i lys av den utopiske roman i Europa og viser hvordan Holberg videreutvikler noen kjente topos og konvensjoner fra europeiske forbilder. Romanen handler ikke bare om ulike statsformer, men er også en undersøkelse av hvordan kategoriene tid og rom ble opplevd og representert ved begynnelsen av den moderne epoke.

Den tematiske organiseringsformen kan naturligvis skape noen spørsmål og en viss irritasjon hos leseren. Ofte gjentas opplysninger som vil være godt kjent fra forrige artikkel, Holbergs verker introduseres flere ganger etc. Men i en slik bok, som bare unntaksvis vil bli lest fra perm til perm, fungerer organiseringen greit. Julia Kristevas tale, fra da hun ble tildelt prisen i 2004, er trykt først i antologien. Den er fulgt av Shmuel Noah Eisenstadts (vinner 2006) aktuelle forelesing "The Problematique of Modernity – Fragmentation, Fundamentalism and Pluralism". Dette er på et vis passende: Holberg var en forfatter som i sin tid etablerte viktig kontakt mellom dansk-norsk og europeisk kultur. Men selv om bidragene i og for seg er interessante nok, virker de i denne sammenhengen noe malplasserte – de relaterer

seg bare indirekte til bokas hovedtema, Holberg. Uansett vil de vise fremtidens prisvinnere at de befinner seg i celebret selskap.

"Voilitat per ora hominum Holbergius" (Holberg flyver blant de levende fra munn til munn) står det på Holbergs sarkofag. I dag er dette dessverre ikke tilfelle. Men *Holberg* tilbyr et allment publikum en vei inn i denne forfatterens store tekstverden, hans liv og hans tid. Denne utgivelsen gjør at Holberg kan bli bedre kjent for et større internasjonalt publikum.

John Brumo

Maria Sjöberg, *Kvinnor i fält 1550–1850* (Möklinta: Gidlund, 2008). 236 s.

På omslaget till Maria Sjöbergs bok *Kvinnor i fält* (2008) strider soldater vid Leipzig 1642. Men var finns kvinnorna som boken ska handla om? Jodå, där i förgrunden sitter en kvinna med ett litet barn, med blicken riktad mot en krigare till häst. På bakpärmen syns också andra kvinnor, nära trossen som har stannat i närheten av krigsfältet. Det tar lite tid att ställa om blicken för att se kvinnor och deras positioner på målningen. Detsamma gäller när man söker kvinnor i källor som berättar om krig och militära aktiviteter under tidigmodern tid. Först kan det vara svårt, men det är möjligt att hitta kvinnor också i dessa källor, och kvinnorna är inte alltid lika avskilda från själva slagsfältet som i Johan Hammers ovannämnda måleri. Detta framgår av Sjöbergs bok.

I propaganda, litteratur och konst har kvinnor ofta fått stå som representanter för freden eller som offer för de krigiska männens våld. Sjöberg visar att bilden inte blir så ensidig när man vänder sig till andra källor, till exempel memoarer, brev, protokoll och armélangder. Det har krävts en hel del arbete och kreativt tänkande för att lyfta fram information om en militär hushållsorganisation som